

Hold fokus på sikkerhed ved oparbejdning af stormfald

Ulykker i forbindelse med delmekaniseret oparbejdning af stormfald har ret entydigt handlet om, at maskinføreren rammer friskæreren med et skovningseffekt eller med selve maskinens bevægelige dele. Ulykkesaspektet synes dermed at være koncentreret om det forhold, at maskinføreren både skal oparbejde effekter og være opmærksom på, hvor friskæreren befinder sig. Specielt det forhold at friskæreren – af forskellige årsager – befinder sig et andet sted end forventet, må ses som et centralt risikomoment. Dette Videnblad anviser, hvordan ulykker ved dette farlige arbejde så vidt muligt undgås.

Baggrund

Danmark rammes jævnligt af storme i vinterhalvåret, og de medfører næsten altid stormfald i større eller mindre omfang. I de sidste 40 år har der været kraftige storme i Danmark med jævne mellemrum og især årene 1967, 1981 og 1999 huskes for omfattende stormfald. Hvis vi inddrager vores nabolande Sverige og Tyskland, kan endnu flere år tilføjes, bl.a. det store stormfald i Centraleuropa i 2000.

Oprydningen efter disse storme har altid været et farefuldt arbejde, hvilket understreges af, at kun det seneste stormfald ikke har krævet menneskeliv. Ved oprydningen efter stormen i 1967 omkom der knap 30 skovarbejdere, ved stormene i 1980'erne døde der omkring 10 skovarbejdere, og i 2000 mistede 1 skovarbejder livet. Kun stormfaldet i 2005 krævede så vidt vides ikke menneskeliv.

FOTO: HANS BECKER-LARSEN

Faldet i antallet af dræbte i ovennævnte periode hænger utvivlsomt sammen med et stadigt højere uddannelsesniveau blandt skovarbejdere og frem for alt øget mekanisering, men også med en fortsat stigende fokus på arbejdsmiljø og især -sikkerhed.

Oprydningsarbejdet efter stormfald er i årenes løb i stigende omfang blevet mekaniseret og i dag foregår det oftest som et samarbejde mellem forskellige maskiner og en eller to friskærere. I de hidtidige stormfald har maskinerne været alt fra skovnings- og udkørselsmaskiner eventuelt med klembanke til gummeder eller gravemaskiner med diverse tilpassede aggregater. I det omfang der har været kapacitet til det, har den typiske maskine dog været en skovningsmaskine. Også fremover vil metoden med en skovningsmaskine – og en friskærer formentlig være den mest almindelige.

Ud fra klimamodeller mener meteorologerne, at frekvensen af storme,

som rammer Danmark, vil blive højere, hvilket altså vil medføre hyppigere risiko for stormfald. Det kan således forventes at oprydning efter stormfald også i fremtiden vil være en tilbagevendende arbejdsopgave.

Selvom der er en klar tendens i skovbruget til at plante mere stormfaste træarter, vil der i de næste mange år være store arealer med bl.a. ældre rødgran, som er meget udsat for stormfald.

Arbejds miljøregler

Ét dødsfald – eller én ulykke for den sags skyld – er altid en for meget, så det er vigtigt at sikre arbejdsmiljøet i forbindelse med denne ekstraordinære og farlige, men alligevel hyppigt tilbagevendende arbejds situation, som oprydning efter stormfald udgør.

Som udgangspunkt må man holde sig til gældende lovgivning, som dog ikke siger noget specifikt om oparbejdning af stormfald. Til gengæld fremgår det klart, at arbejdsgiveren skal sørge for:

- at arbejdsforholdene er fuldt sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarlige.
- at arbejdet bliver planlagt, tilrettelagt og udført således, at det sikkerheds- og sundhedsmæssigt er fuldt forsvarligt.
- at de ansatte får den nødvendige oplæring og instruktion i at udføre arbejdet på en sikkerhedsmæssigt forsvarlig måde.
- at der foreligger en arbejdspladsvurdering (APV) for arbejdspladsen.
- at enegang ikke forekommer ved friskæring af vindfælder.
- at der samarbejdes om arbejdsmiljøet, når flere arbejdsgivere lader arbejde udføre på samme arbejdssted.

Med hensyn til anvendelsen af det, der i loven betegnes »tekniske hjælpemidler« – og herunder hører en skovningsmaskine, hedder det, at man skal følge producentens anvisninger (brugsanvisningen). Det er interessant i denne sammenhæng, hvor det drejer sig om skovningsmaskiner. For her fremgår én af producentens anvisninger almindeligvis af en (ofte svensk) mærkat på skovningsmaskinen »Riskzon 50m«. Dette betyder, at det er forbundet med risiko, at opholde sig inden for en afstand af 50 meter fra maskinen. Det gælder vel at mærke, når maskinen udfører almindeligt skovningsarbejde, hvilket er langt mindre farligt end oprydning efter stormfald. Denne sikkerhedszone på 50 meter skyldes først og fremmest den risiko der er forbundet med ophold så tæt på oparbejdningsaggregatets bevægelige dele. Risiciene drejer sig navnlig om de kræfter, man kan blive udsat for ved kædebrud, da skovningsmaskiner er udstyret med en kraftigere kæde end almindelige motorsave, og da kæden er strammet meget hårdt.

Det at sætte en skovningsmaskine og en friskærer til at arbejde sammen om opgørelse af stormfældede træer er altså som udgangspunkt en diskutabel metode i forhold til producentens anvisninger, og det skal man som arbejdsgiver og arbejdstager forholde sig til.

Ulykkesanalyse

Hvis man ser på hændelsesforløbet ved de konkrete ulykker, som er set i forbindelse med stormfald, så er det oftere kombinationen maskine og friskærer, der indebærer en risiko, snarere end det forhold, at det var en skovningsmaskine, der var involveret. Ulykker med delmekaniseret oparbejdning af stormfald drejer sig ret entydigt om, at maskinføreren rammer friskæreren med et skovningseffekt eller med selve maskinens bevægelige dele. Ulykkesaspektet synes dermed at være koncentreret om det forhold, at maskinføreren både skal oparbejde effekter og være opmærksom på, hvor friskæreren befinder sig. Specielt det forhold at friskæreren – af forskellige årsager – befinder sig et andet sted end forventet, må ses som et centralt risikomoment.

En analyse af ulykkesmaterialet tyder på at fokus skal rettes mod følgende faktorer:

- manglende instruktion af maskinfører og friskærer
- ringe sigtbarhed morgen og aften
- at friskæreren er for lidt synlig
- træthed/manglende årvågenhed som følge af lange arbejdsdage
- mangel på fælles indarbejdede rutiner, herunder kommunikation
- et vist tidspres
- manglende samarbejde om sikkerhed, når flere arbejdsgivere er involveret

Kommunikationen mellem maskinfører og friskærer – og her tænkes både på den verbale og den non-verbale i form af tegngivning – er især vigtig at tage i betragtning. Dette aspekt er særligt aktuelt, fordi der ofte benyttes fuldtidsprofessionelle internationale entreprenører af flere nationaliteter til oprydning efter stormfald.

Anbefalinger

På baggrund af hidtidige erfaringer, kan følgende anbefalinger gives ved organisering af oprydning efter stormfald:

- Arbejdsgiveren skal sikre sig at alle implicerede (arbejdsleder, maskinfører og friskærer) er bekendt med de særlige sikkerhedsmæssige risici som oparbejdning

af stormfald indebærer.

- Arbejdsgiveren skal sørge for at alle implicerede inden arbejdets påbegyndelse er blevet trænet i denne særlige opgave via genopfriskningskurser, både hvad angår arbejdets organisering og selve opskæringen af stormfældet træ i spænd.
- Maskinføreren og friskæreren skal have mulighed – dvs. tid og lejlighed – til at opbygge faste indbyrdes rutiner; dels til at indarbejde faste og entydige tegngivningsprocedurer, dels til at indarbejde en sikker positionering af friskæreren.

Disse rutiner bør tage udgangspunkt i friskæreren placering ved friskæring og under maskinføreren oparbejdning af de fritskårne træer. Friskæreren synlighed – ikke mindst i vinterhalvårets mørke timer – bør sikres bedst muligt. Friskæreren bør bære beklædning i fluorescerende farver og eventuelt bære blinkende lys på hjelmen. Der bør etableres fast radioforbindelse (fx via head-set) mellem friskærer og maskinfører.

Ovenstående anbefalinger bør især sikres i forhold til fremmedsprogede operatører, om nødvendigt gennem tolkning.

Problemet med lange arbejdsdage bør imødegås; helst gennem skifteholdsarbejde, men som minimum ved indlæggelse af længerevarende pauser dagen igennem.

Skov & Landskab, Skovskolen afholder jævnligt kurser i oparbejdning af stormfald. På kurserne lægges der vægt på samarbejde mellem maskine og friskærer og sikkerhedsreglerne gennemgås og indøves. Skov & Landskab har desuden et beredskab, som iværksættes, når stormfald indtræffer.

Hans Becker-Larsen

Kilder:

Lov om arbejdsmiljø og AT-vejledning om fældnings- og skovningsarbejde